

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Adriana Vasiľková
Article / Článok: Pacifizmus - jedna z možností eliminácie prejavov extrémizmu / The Pacifism – One of the Opportunities to Eliminate the Manifestations of Extremism
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.77-96>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

VASIĽKOVÁ, A. 2018. Pacifizmus - jedna z možností eliminácie prejavov extrémizmu. In *Politické vedy*. [online]. Vol. 21, No. 1, 2018. ISSN 1335 – 2741, pp. 77-96. Available at: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.77-96>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

PACIFIZMUS – JEDNA Z MOŽNOSTÍ ELIMINÁCIE PREJAVOV EXTRÉMIZMU

THE PACIFISM – ONE OF THE OPPORTUNITIES TO ELIMINATE THE MANIFESTATIONS OF EXTREMISM

Adriana Vasil'ková*

ABSTRACT

In many countries of the world the growth of extremism has been recently significant. There are various reasons for this; mostly it is the interference of social, economic, political, religious, and cultural problems, mainly those that have not been solved for a long time. Extremism is not a new phenomenon; it has always been connected to crises – domestic and/or international. To pursue their goals and requirement, supporters of extremism often use methods based on force. Against the violence of different groups feeling themselves discriminated, the humanist idea, well proved in the human history can be applied – the idea of pacifism. The aim of the study is therefore to analyse the idea of pacifism, its creative potential, and possible contribution to contemporary modern society and its value system. In European thinking, causes and consequences of structural violence, inner peace, human responsibility to protect and the creative role of non-violence in human history, were insufficiently elaborated. Pacifism is open, very similarly to the concepts of freedom and justice. It is one of the few movements or ideologies that tolerates diversity either in the national, religious, cultural or social spheres. In this context, pacifism also appears to be a suitable barrier for rising of extremism. It includes both argumentation and implementation tools. In practice, this means that it should be part of educational and human-rights projects implemented from the basic levels of education. The ideas of pacifism are historically verified within intercultural context.

Key words: pacifism, extremism, ideology, movement, intercultural influence, values system

* Doc. PhDr. Adriana Vasil'ková, PhD. pôsobí ako docentka na Katedre politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail: adriana.vasilkova@umb.sk.

DOI: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.77-96>

Úvod

Prenikanie radikálnych a extrémistických prvkov do systému etablovaných demokracií je proces dlhodobejší, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Do konfrontácie sa dostávajú rôzne politické, ale aj etické a filozofické koncepty, ktoré sa zaoberajú analýzou pôvodu a realizácie moci v štáte. Pri hlbšom skúmaní sa však ukazuje, že konfrontácia nemôže byť završená jednoznačne a navždy. Demokracia je v podstate otvorený systém. Obsahuje aj prvky, ktoré umožňujú neustály vznik a nárast radikálnych ideí vo forme opozície a prejavov rôznej intenzity vedúcich až k extrémizmu. V modernej spoločnosti ide najmä o stanovenie limitov, čo je ešte tolerovateľné a čo už predstavuje bezpečnostnú hrozbu pre spoločnosť. Rôzne nastavenie limitov v jednotlivých štátoch svedčí o trvanlivosti demokratických ideí.¹ V podstate však existujú len dva spôsoby, ako zabrániť nebezpečnému nárastu rozširovania radikalizmu a extrémizmu: 1. keď príčiny ich vzniku existujú priamo v štáte, ktorý je ohrozený, ale je aj schopný vytvárať adekvátne nástroje na elimináciu, alebo 2. ak sú dôsledkom zlyhania pozitívnej komunikácie v medzinárodných vzťahoch, vtedy je nevyhnutné túto komunikáciu revitalizovať prostredníctvom účinnej ideológie, ktorá má preukázateľne pozitívne črty.

Prvý spôsob súvisí s ústavou daného štátu a s civilnou kontrolou jej dodržiavania. Už v roku 1787, keď sa vo Philadelphii (Pensylvánia) zišlo Ústavné zhromaždenie na čele s budúcim prezidentom **G. Washingtonom**, bolo súčasťou rokovania niekoľko dôležitých štruktúrnych opatrení, ktoré otcovia – zakladatelia - zvolili na ochranu pred možnosťou vzniku neprimerane silnej centrálnej vlády. Práve civilná kontrola (Ústava, čl. II. odd. 2) umožnila prezidentovi dvojúlohu – byť vrchným veliteľom ozbrojených síl, ale poskytla mu aj status a právo cez svoj post zabezpečiť civilnú kontrolu nad armádnou politikou. Ústava v podstate zaručovala, aby legislatíva mohla zodpovedať aj za právo milície zasahovať pri dodržiavaní zákonnosti v Únii. Ústava je v platnosti od roku 1789 až dodnes. (Krejčí, 2009) Tento spôsob kontroly je v konečnom dôsledku zakotvený v každej ústave moderných demokratických štátov. Jeho slabinou je práve ťažko určiteľná hranica medzi radikalizmom a extrémizmom, najmä ak sa prívrženci radikalizmu (operujúci na hraniciach ústavy a zákonov) združujú do politických strán regulárne fungujúcich na základe demokratických

¹ Tzv. trvanlivosť demokratických ideí, ktoré znesú aj neustále formovanie opozičných línií, je daná tým, že demokracia je občianska spoločnosť umožňujúca participáciu na moci každému občanovi. (Blaha, 2011)

voľieb. Táto situácia nie je len záležitosťou jedného štátu, má transeurópsku vitalitu a opakuje sa cyklicky s rôznou intenzitou. Podľa **G. Friedmana** bude mať toto vnútropolitické napätie skôr trvalý ako cyklický charakter a skôr celosvetový ako regionálny rozmer. Druhá polovica 21. storočia sa stane obdobím, v ktorom sa opozícia pokúsi obsiahnuť medicínsky a technologicky riadený prevrat. Spojené štáty americké sa stanú nepriateľom tradicionalistov na celom svete, keďže budú pôvodcom väčšiny kontroverzných technológií a model ich vnútorného sociálneho neporiadku sa stane normou. (Friedman, 2009)

Druhý spôsob, ako sa vysporiadať s nárastom radikalizmu a extrémizmu, je zložitejší a súvisí so silným filozofickým kontextom, ktorý je na území Európy preukázateľný od antiky, cez stredovek, renesanciu, novovek, až do súčasnosti. Máme na mysli ideu a na nej postavenú ideológiu pacifizmu, ktorá napriek svojim súčasným moderným formám (napr. Hnutie nezúčastnených krajín, ale aj iné mierové koncepty) artikuluje a racionalizuje oveľa staršie idey, ktoré sa napriek modifikáciám a deformáciám niesli celými dejinami, v ktorých sa vytvárali špecifické európske hodnoty.

Tak sa aj obrana pred nárastom radikalizmu a extrémizmu vyhraňuje k dvom iniciáciám: na jednej strane sa postuluje praktická idea moci občana (prostredníctvom ústavy a zákonov) nad tým, aby spoločnosť neovládli negatívne a nekontrolovateľné sily. Na druhej strane sa postuluje humánne poslanstvo a jeho elementárna odpoveď na otázku, či je prirodzenosťou človeka v spoločnosti pacifizmus, alebo konfliktný militantizmus, aj keď vojna vždy bola súčasťou ľudskej civilizácie.

Európske dejiny vývoja ideí a kultúry, na ktorých je postavená aj idea demokracie, majú odskúšané oba spôsoby obrany pred radikalizmom a extrémizmom, pričom idea pacifizmu sa ukazuje ako idea trvalej hodnoty. Na nej je postavené medzinárodné právo, európske únijné právo, ale aj ústavy demokratických štátov, „*ktoré sa musia vystríhať hrozby silou a použitia sily*“ (Charta OSN), ale ktoré toto právo neraz porušili, naposledy v blízkom susedstve EÚ, v konflikte Ukrajina – Rusko, ale aj v súčasne problematickom konflikte v Sýrii.

Na prvý pohľad sa zdá, že pacifizmus, ktorý stál pri zrode mnohých dokumentov a deklarácií, ktoré mali zabrániť vnútroštátnemu či medzištátnemu násiliu, akoby stratil svoju trvalú transformačnú silu. Pre súčasnú civilizáciu sú však jeho hodnotové systémy stále veľmi dôležité a poučné, preto mu budeme v ďalšej časti venovať osobitnú pozornosť.

Cieľom nášho príspevku je analýza ideí pacifizmu, ktoré sa vyvíjali počas celej kultúrnej histórie ľudstva a dnes môžu byť súčasťou hodnotového systému modernej občianskej spoločnosti. Zároveň chceme eliminovať názor, ktorý sa rozšíril najmä v II. polovici 20. storočia o tom, že pacifizmus je nefunkčné a málo vplyvné učenie, ktoré vypovedá o neschopnosti modernej spoločnosti vyvíjať sa správnym smerom, ak sa bude riadiť len pacifistickými ideami.² Chceme poukázať na jeho tvorivú silu v dejinách a možnosti, aké má pre modernú spoločnosť. Pacifizmus je jedným z mála hnutí alebo ideológií, ktoré toleruje akúkoľvek diverzitu či už v národnostnej, náboženskej, kultúrnej, sociálnej a identitotvornej sfére. Vzhľadom k uvedenému cieľu je možné sformulovať nasledovnú výskumnú otázku: Akým spôsobom je možné reflektovať pacifizmus ako adekvátnu alternatívu k súčasným ideológiám, ale aj k politickým režimom, ak máme sformulovať politický, resp. občiansky program takého typu, aby pôsobil ako bariéra voči agresívnym, militantným a spoločnosť ohrozujúcim tendenciám objavujúcim sa aj v moderných (nielen tradične usporiadaných) štátoch 21. storočia?

Ako hypotézu sme si určili nasledovnú tézu: Predpokladáme, že pacifizmus disponuje tvorivým potenciálom pre rôzne druhy súčasných spoločenských systémov takým spôsobom, že by mohol pôsobiť aj ako bariéra voči narastajúcemu extrémizmu a radikalizmu.

Teoretický koncept článku je zostavený ako reflexia najdôležitejších myšlienok v dielach pacifistov, ako aj prínosu, ktorý mali vo vybraných historických epochách. V závere zhodnotíme prínos pre súčasnosť.

Dôležitou súčasťou textu sa stal aj výber metód. Hlavná metóda je analýza a syntéza, s viacerými modifikáciami – diskurzívna analýza, historická analýza, evaluačná analýza. Ako metóda slúži aj komparácia a eventanalýza. Dané metódy nie je možné presne vymedziť podľa jednotlivých častí príspevku z toho dôvodu, že predložený text má prierezový charakter a je nutné ich prepájanie. Výsledkom prepojenia uvedených metód by mala byť sociálna reflexia vybraných historických období a poukázanie na to, ako sa ľudské komunity cyklicky vracajú najprv k spoločenským neudhom, napriek transkultúrnej skúsenosti, a potom k morálnym hodnotám spoločnosti, najmä preto, aby sa

² Pacifizmus naozaj čiastočne stratil na sile a presvedčivosti najmä v období studenej vojny a v tzv. postkonfliktnej ére (roky druhej polovice 20. storočia a prvej dekády 21. storočia). Dôvodom bola historická erózia, ktorá sprevádza každé spoločenské hnutie, ale aj transformácia pacifizmu na rôzne hnutia typu hippies, detí kvetov a iné, ktoré sa vyznačovali výraznou kritikou kapitalistickej spoločnosti a jej militarizmu. (pozn. autorky)

nezabudlo na to, aké neospravedlňiteľné chyby sa konajú „vždy pre blaho ostatných.“ (Plešu, 2001, s. 51)

1 Pacifizmus ako hnutie – mier a vojna z pohľadu pacifizmu

Spojenie latinských výrazov *pacificus* – ten ktorý udeľuje mier, *pax* – mier a *facere* – robiť, konať, je tak ako mnohé výrazy terminologického úzu politických vied z hľadiska slovenského jazyka veľmi dobre prepracované. Pacifizmus nemá vedľajšie významy, je zrozumiteľný a využívaný i v podobách *pacifista*, *pacifikácia*.

Anály uvádzajú, že výraz *pacifizmus* sa začal používať ako odborný termín v politických vedách na začiatku 20. storočia, keď existovali viaceré hnutia proti vojne, ktoré už mali silný protivojnový charakter. Aj na európskom, aj na americkom kontinente boli tieto hnutia činné už od počiatku novoveku, teda už od 16. – 17. storočia. Boli však zamerané proti násiliu ako spoločenskému zlu, v zmysle chápania *pacifizmu* ako morálnej nedostatočnosti človeka. Tieto hnutia mali pragmatický charakter, pretože do hodnotových systémov daných náboženstvom zavádzali nový prvok – odsúdenie konkrétneho zla (súboje, likvidovanie etník, ktoré zabraňovali násilnému osídľovaniu, ako sa to dialo v Spojených štátoch amerických ale aj v Rusku a na Balkáne) prostredníctvom kultúry. Vydávali sa knihy, ktoré odsudzovali tieto negatívne javy, a práve tento typ literatúry zaznamenal úspech u čitateľov, porovnateľný s dnešným kultom *bestsellerov*. (Brock, 1972) Tejto kultúrno-občianskej podpore napomáhala i vtedajšia situácia v Európe. Po viacerých vojnách a revolúciách, ktorými sa 17. až 19. st. zaradili medzi najkonfliktnejšie storočia, najmä z hľadiska konfliktov medzi konzervatívnym a liberálnym vnímaním slobody človeka, nezávislosti štátu a ich práva na sebaurčenie, došlo ku kreovaniu skutočne prvých *pacifistických organizácií*. Spolu s právom na sebaurčenie, so získaním samostatnosti viacerých európskych štátov (napr. Švajčiarska, Holandska, neskôr Talianska, Nemecka a iných) sa kultivovala aj nutnosť zabraňovať násiliu. Rozlišovali sa aj spôsoby násilia. Právo už poznalo pojem organizované násilie, teda vojna, kde sa jednalo o konflikt medzi skupinami vymedzenými štátmi, národmi ale aj etnikami.

Iná úroveň násilia sa týkala konfliktu medzi skupinami, ktoré vymedzovali triedy, náboženstvá, kultúra a sociálna inakosť, kde už násilie nemuselo mať charakter „organizovanej“ vojny, ale charakter rebélie, vzbury a vyjadrovalo extrémnu snahu zmeniť charakter spoločnosti. V podstate sa najmä tento druh

konfliktu zaslúžil o to, že sa v spoločnosti začalo rozlišovať medzi násilnou odvetou zo strany napr. vlády, resp. moci a reakciou nenásilia založenou na starej kresťanskej tradícii.

Druhá polovica 19. storočia už mala v podstate sformovaný sofistikovaný systém pacifizmu vybudovaný na vyššie uvedených tradíciách, na osvieteneckých ideáloch, ale aj na rozvíjajúcich sa vedných odboroch, akými boli sociológia a medzinárodné právo. Obidva sa zaoberali aj príčinami zmien v štruktúre spoločnosti a hľadali možnosti nápravy. Etablovaniu vedeckých poznatkov pomáhali aj aktivisti z radov vzdelaných občanov. Jednou z nich bola aj **Bertha von Suttner**.³ Ale, samozrejme, myšlienky mieru ako najvyššej hodnoty spoločnosti – ako sme uviedli na začiatku – boli staršie, preto sa v našej analýze musíme vrátiť hlboko do minulosti.

Zaznamenávame hnutie Pančášila v starovekej Indii, filozofiu stoikov v antickom Grécku a v Ríme, ale najmä kresťanstvo, ktoré s príchodom prvého tisícročia predstavovalo silnú motiváciu pre rôzne národy, pretože jeho idea bola založená na ústrednej myšlienke „*všetci ľudia sú bratia a sestry*“. Kresťanstvo sa už v prvom storočí existencie výrazne odlišilo od podobnej židovskej kultúrnej tradície, kde prevažovala militantnosť.

Stredná Európa mala výraznú pacifistickú autoritu v osobe **J. A. Komenského** (1592 - 1670), ktorého učenie ovplyvnilo mnohé emancipačné kresťanské hnutia, ale žiaľ skôr militantným smerom. Ovplyvnilo však aj názory mnohých osvietenských filozofov, najmä **G. W. Leibniza** (1646 - 1716) a švajčiarskeho právnika a diplomata **E. de Vattela**, ktorí ako dvaja z prvých teoretikov v politickom myslení na počiatku novoveku presadzovali myšlienku pokojného riešenia sporov vo vnútroštátnom a medzinárodnom priestore. (Lasicová – Ušiak, 2012)

Dnes frekventované pojmy ako mediácia, negociácia, reconciliácia sa objavili už v teoretických prácach týchto osobností.

Ďalšie nové prvky do pacifistických ideí priniesli aj ranní liberáli **T. Hobbes** a **J.**

³ Bertha von Suttner je považovaná za jednu z najznámejších ženských aktivistiek v spoločenskom dianí na prelome 19. a 20. storočia. Pôvodom z Prahy, záujmami a zamestnaním kozmopolitka, bola aktívnou publicistkou a spisovateľkou i spolupracovníčkou A. Nobela. V roku 1889 vydala knihu *Odzbrojte!* ktorá sa stala návodom pre rôzne hnutia s pacifistickým zameraním, ktoré ešte len hľadali svoju agendu. V roku 1889 sa podieľala na príprave prvej Mierovej konferencie v Haagu, kde sa už reflektovali vedeckým spôsobom na vtedajšie medzinárodné vzťahy, zásady a vymožiteľnosť medzinárodného práva, bezpečnostné otázky, odzbrojenie, ale najmä zriadenie trvalého medzinárodného Najvyššieho súdu, ktorý by postihoval zločiny vojny a zločiny proti ľudskosti. (Podľa R. B. Baxtera spracovala autorka)

Locke, pretože v ich dielach mali ústredné postavenie témy ako prirodzené práva človeka na vytvorenie federatívnych a supranárodných celkov, ktoré by uplatňovali mierové riešenia nad dobyvateľskými vojnami. (Lasicová – Ušiak, 2012)

Idealistická myšlienka, že ak človek bude slobodný vo svojich rozhodnutiach, konaní a myslení, nebude sa stavať proti moci reprezentovanej štátom, bola prirodzeným dôsledkom ich filozofie: moc bude akceptovaná vtedy, ak bude jej uplatňovanie v súlade s požiadavkami a potrebami občana. „*Legitimizácia je zaručovaná tzv. naratívными príbehmi, napr. idea slobodného občianstva, politickej a často i sociálnej rovnosti, realizácie princípu reprezentácie (...) a tiež sa môže realizovať na dvoch úrovniach: na úrovni univerzálnej legitimacy (celý politický systém, resp. celosvetový systém) a na úrovni lokálnej legitimacy. Podčiarkuje sa tu isté nebezpečenstvo rozpadu ľudovej identity (deliberation), t.j. vôľa suverénneho ľudu sa s rozdelením moci môže rozštiepiť, pretože isté časti ľudu budú legitimizovať rozdielne moci.*“ (Koper, 2003, s. 26) Autor **J. Koper** reflektujúci na filozofujúci prístup k skúmaniu obsahu moci v moderných politických systémoch, ale aj v iných sociálnych javoch, naznačuje to, čo je aj leitmotívom našej analýzy: že ani legítimna moc nemá vždy potrebné nástroje, aby dokázala absolútne zabrániť prejavom totality, extrémizmu a radikalizmu. Idey pacifizmu možno považovať za živé, pretože môže existovať a realizovať sa aj popri rôznych druhoch moci.

Pacifizmus sa však najlepšie interpretuje až v súlade s prvými protivojnovými deklaráciami a agendou, ktorá sa začala rozširovať na začiatku 19. storočia. Mier je idea, na ktorej pacifizmus buduje všetky ostatné hodnoty a požiadavky. Pacifistom 18. a 19. storočia ide o trvalý, resp. „*večný mier*“. Základ tejto idey je známy najmä z **Kantovho** diela. (Kant, 1980) Svoju ideu večného mieru **I. Kant** postavil na prekvapivo moderných požiadavkách. Spoločnosť mala zabezpečiť „*výchovu k mieru*“, podporovať sa mala ekonomická integrácia, pre ktorú je vojna vždy nevhodná a nepriaznivá. Štáty sú v medzinárodnom prostredí rovnocenné a vláda (nie monarchia) má zabezpečovať civilnú kontrolu nad armádou, aj protištátnymi hnutiami. Ak je vojna nevyhnutná – pacifizmus rozpracoval rôzne typy vojen - má slúžiť ako prostriedok na získanie stability a mieru.⁴

⁴ V diele L. Beatona *The Struggle for Peace* sa uvádza, že už pacifizmus 19. storočia rozdeľoval vojny na psychologické, ideologické, ekonomické a netypické, čo by v súčasnosti zodpovedalo pojmu hybridná vojna.

Zodpovedajúce miesto v teórii pacifizmu má i spravodlivá vojna, ktorá je *sapientes pacis causa bellum garant*, čiže vojna, ktorá je vedená ako múdre rozhodnutie na dosiahnutie mieru.

Myšlienka spravodlivej vojny je tiež súčasť histórie, sprevádza ľudstvo od **Aristotela** až po vznik OSN, kde je čiastočne realizovaná v Charte OSN. V súčasnosti však pojem spravodlivej vojny značne devalvoval. Stále je platný ako idea, ku ktorej smerujeme, ale jej uskutočňovaniu bráni najmä malá vymožitelnosť medzinárodného práva. Príčinou sú práve problémy, ktoré sú spomínané v úvode – ekonomické a politické krízy, nové bezpečnostné hrozby, a najmä ľudský faktor spojený v súčasnosti s nekontrolovateľnou migráciou. Znalci sa zhodujú na tom, že každá vojna je do istej miery najmä nespravodlivá, pretože najviac v nej trpí civilné obyvateľstvo a civilná infraštruktúra. (Nečas – Ušiak, 2010) Žiadne ľudské obete, holokaust, genocida, násilie nemôžu byť ospravedlnené tzv. spravodlivými požiadavkami jednej časti národa voči inej časti (etniku, náboženskej skupine a pod.). Všetky súčasné vojny (myslené v posledných 25 rokoch) vznikli ako eskalácia nesplnených národnostných, územných, občianskych, politických, náboženských a kultúrnych práv určitej skupiny obyvateľstva. Vznikali najprv ako radikálne činy, extrémistické konania, na ktoré štátna moc reprezentovaná vládnuou komunitou odpovedala silovým riešením. Stráca sa rozdiel medzi občianskou (vnútroštátnou) a agresívnou (medzi dvomi alebo viacerými štátmi) vojnou, pretože v prípade ohrozenia medzinárodného spoločenstva sú štáty, ktorých sa ohrozenie dotýka, či už územne, ideologicky alebo ekonomicky, povinné zasiahnuť. Do akej miery sa pri týchto zásahoch mylne a zámerne falošne interpretuje realita, je v podstate nezodpovedanou otázkou. Práve tu je priestor na to, aby sa hľadali príčiny násillia, ktoré spôsobujú aj extrémizmus. Problém je aj v sémantickej rovine. Extrémizmus sa interpretuje ako hnutie, ako ideológia, aj ako program. Tieto tri roviny vyžadujú aj rôzne stanovovanie príčin vzniku extrémistického hnutia či ideológie, podmienky realizácie programov, ale aj ich eliminácie.

2 Extrémizmus – od hnutia k ideológii

Ak vnímame extrémizmus ako násilie, nie je možné časovo ho vyčleniť len na určitú ideológiu platnú v konkrétnej dobe. Násilie je trvalou súčasťou ľudskej spoločnosti, ale pri tejto definícii narazíme aj na opačný argument – násilie možno eliminovať, ak existujú nástroje nielen na jeho potlačanie, ale aj na to, aby vzniklo. Násilie je sociálny fenomén, vytvára sa vždy na základe zmien

v konkrétnej ľudskej komunite a spravidla nemá len jednu príčinu. Je to hybridný fenomén, vzniká ako komplex príčin, ale vždy platí, že sociálne a kultúrne príčiny eskalácie násilia sú prítomné aj ako spoločenské faktory, aj ako katalyzátory pri iných faktoroch. Súčasťou tohto sociálneho fenoménu je na jednej strane glorifikácia prvkov, ktoré v sociálnych kontaktoch stále existujú – je to napríklad patriotizmus a nacionalizmus. Na strane druhej – ak dochádza k nesprávnemu hodnoteniu, napríklad cieľenou propagandou, môžu tieto pozitívne prvky transformovať do podoby násilia. Najprv to zvyčajne býva verbálne násilie, potom štrukturálne, až dosiahne inštitucionálnu podobu. Je veľmi dôležité, či sa tieto podoby násilia stanú súčasťou vnútropolitckej agendy štátu, alebo agendou regulárnej politickej strany. Ak áno, vytvárajú živnú pôdu pre ideológiu a nedemokratické komponenty demokratickej spoločnosti. (Rorty, 2007).

J. J. Rousseau napísal vo svojej Spoločenskej zmluve, že ľudia nie sú nepriatelia od prírody. Násilie v ľudskej spoločnosti vzniká kvôli majetku a zdrojom. Znamená to, že práve tento humánny rozmer človeka je treba ďalej a stále kultivovať. Pri výchove a vzdelávaní smerujúcich k humanite sa v ľudskej psychike budujú štruktúry určujúce správanie v dospelosti. Ak je výchova a vzdelávanie nasmerované k obrane egoistických záujmov, aj socializácia mladej generácie pôjde týmto smerom.

Násilie v otvorenej podobe je vo väčšine ľudských komunit považované za nehumánne. Je vytesňované sústavou fakultatívnych a obligatórných pravidiel, ktoré sú v súlade s kultúrnou identitou konkrétnej spoločnosti v čase a priestore. Ak je násilie rezistentné voči nástrojom, ktoré ho majú znižovať, znamená to, že sa transformovalo do podoby ideológie a politických hier, ktoré sú už prejavmi extrémizmu. Extrémizmus je potom interpretovaný ako akt spravodlivosti, ako riešenie existujúcich spoločenských hrozieb, ale aj ako politická opozícia zameraná na účasť v politickom systéme daného štátu. Ak násilie, konkrétne extrémizmus má hoci aj len verbálnu podobu, je to začiatok racionalizácie tohto javu. Dochádza k vysvetľovaniu, prečo je tento typ politiky potrebný. Apologéti extrémizmu poukazujú na neriešené ekonomické, sociálne, zdravotnícke, národnostné, etnické a iné problémy a ponúkajú riešenie ako by to malo byť. Extrémizmus je prezentovaný ako názor určitej časti spoločnosti, ktorá má pocit, že jej požiadavky sú nenaplnené a ciele falošné. (Danics, 2015)

Podľa citovaného autora, ak dochádza k racionalizácii násilia v určitom čase a priestore, deje sa to tak, že sa fetišizuje konkrétna udalosť, buď historická alebo súčasná takým spôsobom, že nadobúda podobu hrozby pre spoločnosť,

ak konkrétne politické subsystemy nezakročia. Toto je cesta k úspechu mnohých európskych politických strán, ktoré majú vo svojej agende extrémistické prvky, či už nacionálno-šovinistické, alebo iné. V tejto súvislosti je potrebné zamyslieť sa nad významom participačnej demokracie, ako tej demokracie, ktorá dáva občanovi, jednotlivcovi vieru, že „... *participácia je užitočná a stojí za to sa na nej podieľať, pretože občania majú pocit, že nie sú manipulovaní mocou. (...) môžu a stojí im za to, že sa na participácii môžu podieľať, pričom súčasne majú sklon aktívne participovať a prijaté rozhodnutia považujú za záväzné. Na druhej strane však, pokiaľ dochádza k sústavnej marginalizácii postavenia a vplyvu jednotlivcov a/alebo k nedostatočnej forme ich reprezentácie, majú tendenciu sa domnievať, že ich názory a potreby budú len zriedkavo seriózne hodnotené a považované za rovnako dôležité ako preferencie ostatných.*“ (Kováčik, 2009, s. 150) Týmto príkladom sme chceli poukázať na to, že ani zdanlivo humanistický typ demokracie – participačná demokracia (Sekerák, 2017), nie je imúnny voči vzniku pocitu nespravodlivosti ako príčiny extrémistických hnutí a následne ideologického „manažmentu“ problému.

V dejinách európskych štátov existujú mnohé udalosti, ktoré vznikali zo sociálnych a kultúrnych príčin najprv ako pozitívne hnutia, a neskôr eskalovali do vážnych konfliktov. Dokumentujú to náboženské vojny na počiatku novoveku, triedne konflikty počas buržoázných revolúcií, nacionálne konflikty, najmä v 19. storočí, keď sa formovali národné štáty buď rozpadom ríš, alebo naopak, združovaním malých štátov.

Najstrašnejším konfliktom, na ktorom sa podieľala extrémistická ideológia, bolo obdobie fašizmu. Pre sociológov, ale aj pre iné spoločenské vedy práve toto obdobie predstavuje naďalej dôležitú výskumnú bázu, kde by mali byť znova reflektované otázky:

1. Prečo Európa dopustila holokaust?
2. Prečo sa dnes verejne spochybňujú genocídy, funkcie koncentračných táborov?
3. Stráca sa historická pamäť? Alebo je ľahostajnosť k minulosti súčasťou novej európskej identity?

Z pohľadu sociológie sa ľudia nerozdeľujú na dobrých a zlých. Ľudia sa stávajú zlými, ak zlyhávajú komunikačné funkcie, alebo sa stávajú obeťou stereotypov na základe cieľenej propagandy ako nástroja, ktorý využívajú médiá, konkrétne sociálne siete. Možno je nedostatkom aj pretrvávanie historického kliše, ktoré sa vytvorilo v polovici 19. storočia, v čase buržoázných

(nacionálnych) revolúcií. Musíme si v tejto súvislosti položiť otázku, či tieto klišé platia aj v súčasnosti. Národ je jednotný suverénny celok, ktorý má právo na sebaurčenie. Ak dostane túto možnosť, prestanú pôsobiť odstredivé sily etník, národností, (odlišných kultúrou a náboženstvom) a národ bude fungovať len s jedným národným záujmom. (Tento zaužívaný postoj popierajú udalosti na Balkáne v rokoch 1990 až 2017.)

Národ sa môže rozvíjať len v geografickom regióne, kde vznikol. Neplatí to o enklávach. (Ako príklad možno uviesť spor medzi Arménskom a Azerbajdžanom pre Náhorný Karabach. Ale existuje aj popretie tejto tézy, týka sa slovenskej Vojvodiny v Srbsku.) (Šimoňák, 2008)

Idea, že všetky národy majú jedinečné charakteristiky, akými sú tradície, náboženstvo, jazyk, kultúra, preto nemôže byť pozitívnou črtou národa, ak nepostaví hrádzu hromadnej migrácii. Nie každý národ je schopný vstrebať iné národy, národnosti, etniká.

Nedostatok akceptovateľného prehodnotenia týchto historických klišé je dnes veľkou výzvou pre politické a sociálne vedy. Toto je jedna z možností, ako postihovať príčiny vzniku extrémizmu v minulosti aj v súčasnosti, a zároveň definovať extrémizmus správnym spôsobom, čo by napomohlo aj vymedzeniu extrémizmu v decíznej sfére štátnej správy.

3 Človek a násilie z pohľadu pacifizmu

Pacifista je človek, ktorý absolútne odmieta akceptovať spoločenské javy ako extrémizmus, terorizmus, militarizmus, rasizmus, nacionalizmus i fašizmus. V 20. storočí sa k odmietaniu pridáva aj socializmus, pretože mnohé štáty tzv. tretieho sveta sa k svojmu socialistickému zriadeniu dostali najmä vojnou. Ideológia socializmu je z hľadiska pacifistov neprijateľná, pretože nemôžu akceptovať ústredný slogan ideológie „boj za mier“ ako trvalú súčasť rozvoja spoločnosti. Tento odpor mal počas socialistickej éry, ktorou prešla väčšina štátov sovietskeho bloku, aj bytostne ľudský a emocionálny rozmer. Spomínané štáty mali v platnej legislatíve zavedenú povinnú vojenskú službu na základe Branného zákona.⁵ (Odpovedá linka Československej armády, 1992)

⁵ Branný zákon č. 92/1949 Zb. zo dňa 23. 3. 1949 s niektorými zmenami platil v Československu až do roku 1992. Okrem iného zahŕňal aj status povinnej vojenskej služby pre občanov po dosiahnutí určeného veku, tzv. brannú povinnosť. Oslobodenie od povinnej vojenskej služby bolo možné len zo zdravotných dôvodov. Po rozdelení Československa platila slovenská verzia branného zákona až do roku 1995, kedy došlo k profesionalizácii armády Slovenskej republiky a tým aj k zániku

Odmietnutie vykonávať povinnú vojenskú službu bolo považované za trestný čin a bolo súdne stíhané. Výnimky mali len občania (muži) zo zdravotných dôvodov. Rovnako pacifisti mali morálny problém zabiť človeka, ak boli súčasťou bojujúcej armády kdekoľvek na svete. Táto dilema je tiež jednou z historických tráum človeka. Na jednej strane sa už od čias antického Grécka zabitie považovalo za zločin, ale zabitie nepriateľa za hrdinský čin. Platilo to vo všetkých vojnách. Zlom nastal v 70. rokoch minulého storočia, keď sa priebeh vojny, ale aj akékoľvek násilie z rasových, etnických či náboženských dôvodov stalo lukratívnou témou médií akéhokoľvek druhu, najmä však televízie. Ukázalo sa, že mnohí bývalí vojaci nie sú schopní zvládnuť posttraumatický šok, ako dôsledok zabíjania vo vojne. Človek nie je disponovaný tak, aby zabíjal neznámych ľudí, ktorí symbolizujú „druhú stranu“. Moderná vojna na tom nič nezmenila, naopak, zhoršila u populácie pocit viny. Práve o extrémizme, a teda aj o terorizme sa hovorí aj v konotáciach s týmito pocitmi. Nie človek ako jednotlivec, ale celá spoločnosť stratila mieru pri uplatňovaní útlaku, pretože je zmanipulovaná médiami produkujúcimi násilie ako trvalo prítomný spoločenský fenomén. Societa formovaná agresívnymi sociálnymi sieťami cez internetovú „kultúru“ nie je schopná poskytnúť adekvátnu výchovu mladej generácii, ktorá tiež nepozná mieru pri dožadovaní sa svojich požiadaviek, a používa neprimerané prostriedky, akými operujú extrémistické skupiny. (Lorenz, 2003)

Podľa pacifistov je strata kontroly štátu nad prejavmi násillia tou najhoršou črtou súčasnej spoločnosti, ktorá nemá prostriedky na zabránenie šírenia extrémistickej, rasistickej a teroristickej propagandy. (Rogers, 2008)

Pacifisti tiež vedú diskurz o tom, ktorá forma súžitia človeka a spoločnosti je lepšia, či je to individualizmus, alebo holizmus. Individualizmus kladie dôraz na človeka ako slobodnú bytosť. V súčasnosti vznikajú pochybnosti o užitočnosti individualizmu, pretože človek je súčasťou určitej spoločnosti, sociálnej vrstvy, menšej či väčšej skupiny. Všetky tieto komunity do veľkej miery určujú jeho konanie, súčasne i perspektívu. Často v rozpore s jeho individuálnym cítením.

Holistická koncepcia je forma súžitia, ktorá vypovedá o závislosti individua na spoločnosti, ale takým spôsobom, že si okolie prispôsobuje na svoj obraz.⁶ Existuje však aj koncept, ktorý obe formy súžitia prepája. Je to filozofický

povinnej vojenskej služby. Povinnosti občana súvisiace s obranou štátu sú teraz súčasťou inej legislatívy. (pozn. autorky podľa: Odpovedá linka Československé armády 1992)

⁶ Táto koncepcia má pôvod v marxizme, najmä v diele K. Marxa *Tézy o Feuerbachovi*, v sociológii ju rozpracoval T. Parsons a známy pacifistický teoretik R. Cox.

koncept personalizmu⁷ presadzujúci názor, že vzťahové korelácie medzi jednotlivcom a spoločnosťou sú obojstranné a ekvivalentné. Pretože všetky koncepty pacifizmu predstavujú svet a výsledok pôsobenia harmonických síl v spoločnosti, harmonický status má vo vzťahu k spoločnosti aj individuálny človek. Práve tento koncept bol v druhej polovici 20. storočia revitalizovaný vo filozofii, etike aj v politických vedách. Stojí za ideami spolupráce, solidarity, multikulturalizmu a všetkých pan-hnutí s humánnym smerovaním, ktoré samé o sebe postupne môžu eliminovať javy, akými sú rasizmus, náboženská intolerancia, neofašizmus a terorizmus. Práve v tejto časti diskurzu sa dostávame k otázke, do akej miery môže byť pacifizmus považovaný za ideológiu.

Každá ideológia musí mať zmysluplné smerovanie, musí byť schopná inovácie. Idea pacifizmu je veľmi dôležitá najmä v súčasnosti. Je činná v permanentnej agende proti vojne a konfliktom. Domnievame sa však, že nie je dostatočne docenený jej trvalý prínos v oblasti vzťahu politika a morálka. Môžeme si položiť otázku, prečo sa dnes tento vzťah stáva spoločenským klišé v určitých hraničných situáciách. Prečo sa zviditeľňuje len v predvolebnom boji, pri medializovaných kauzách o škandáloch, korupcii a anómii. Pravdepodobne je to preto, lebo politické systémy sa od morálnych veľmi líšia. V politickom systéme je morálka doplnkom agendy, využíva sa na manipuláciu s občanmi. Morálka je trvalou súčasťou väčšiny filozofických konceptov, v tomto zmysle je aj väčšina ideí spojených s pacifizmom axiologická – mier a stabilita sú základné kamene, na ktorých stojí bezpečnosť, sloboda a porozumenie medzi národmi. Prítomnosť morálky je trvalá, aj keď niekedy latentná. Politika ako systém nemusí byť súčasťou morálky, prejavuje sa v nej len ako prax a má dočasnú, cyklickú úlohu. Morálka nepotrebuje propagandu, potrebuje impulzy, ktoré je jej schopný dodávať len človek. Naopak, politika propagandu potrebuje, všetky časti politickej agendy potrebujú osvedčené a ciele komunikáty určené na dosiahnutie žiaduceho výsledku. V politike platí axiologický relativizmus, v morálke je axiologický rozmer trvalý. Z tohto hľadiska môže byť pacifizmus považovaný za doktrínu, ktorá by mala v budúcnosti potenciál pôsobiť ako účinná protiváha rozvratných síl a hnutí v spoločnosti. Už len z toho dôvodu, že proti existencii mieru, stability a rovnováhy v spoločnosti sa veľmi ťažko hľadajú argumenty, ktoré by preferovali extrémistické, rasistické a teroristické metódy boja na dosiahnutie cieľov určitých spoločenských skupín, s ktorými si mnohé vlády nevedia poradiť.

⁷ Koncept rozpracoval napr. B. Sutor v diele *Politická etika*. (Sutor, 1999)

4 Pacifizmus ako ideológia i program preferujúci mier a nenásilie

Názory na pacifizmus ako ideológiu sa rôznia. Sú predovšetkým zovšeobecnením skúseností spoločností, ktoré prešli rôznym vývojom. V trvale militantných a konfliktných spoločnostiach, aké poznáme z dejín európskeho, ale aj ázijského, resp. iných kontinentov, predstavuje pacifizmus ideu, ktorá pomáhala spoločstvu prežiť, ak bolo dlhodobo zmietané konfliktami vysokej i nízkej intenzity zavinenými rasovými, etnickými, náboženskými a kultúrnymi príčinami. Pacifizmus predstavoval právo spoločstva na odpor bez konfliktu, na prejavenie nesúhlasu bez incidentov, na alternatívne riešenie neznesiteľnej situácie takým spôsobom, aby nedochádzalo k ďalšej eskalácii a sekuritizácii konfliktu.

Z tohto pohľadu sa pacifizmus môže javiť ako homogénne učenie, ktoré pôsobí na škále: brutálne násilie a jeho eliminácia, alebo aspoň deeskalácia prostredníctvom „pokojného odporu“. (Jaroszewski, 1971) Sociálna realita je však iná. Ako sme uviedli vyššie, pacifizmus vychádza z idey mieru, ktorá však aj v európskom, resp. euroatlantickom priestore má rôzne hodnotové konotácie, ktoré boli v priebehu histórie rozpracované vo viacerých vedeckých disciplínach. Výraz mier je starší ako terminologické objasnenie pojmu národ, štát, medzinárodný priestor. Napriek tomu sa význam mieru vždy spájal s ukončením nejakého konfliktu medzi ľudskými komunitami, či už mal konflikt vonkajší pôvod, alebo sa jednalo o vnútorné nepokoje. Mier znamenal ukončenie násillia, bojov, deštrukcie, ale mier ako taký bol typologicky rôzny už v staroveku. V antickom Ríme je mier ako ukončenie vojny terminologicky označovaný slovom pax, ktoré je etymologicky príbuzné pojmu pact. Ide teda o zmluvnú konštrukciu medzi bojujúcimi entitami, ktoré sa rozhodli potvrdiť ukončenie vojnového stavu dohodou, zmluvou, alebo iným typom dohovoru o vzájomných vzťahoch. Na tomto koncepte sú založené neskoršie širšie definície mieru, ale obohacujú ho o otázky:

- Aký mier chceme nastoliť?
- S kým konkrétne chceme mier uzavrieť?
- Možno mier uzavrieť navždy ako „večný mier“, alebo je možný len vtedy, ak je časovo ohraničený?
- Aký typ násillia bude odstránený nastoleným mierom?
- Týka sa mier len odstránenia fyzického násillia a ekonomického rozvratu, alebo aj odstránenia duševného útlaku ľudí?

Všetky tieto otázky boli súčasťou paxológie⁸ od neskorého stredoveku, ale reflektovali sa aj v staroveku, napr. u **Aristotela**. Až do 17. storočia však neboli súčasťou normatívnych štruktúr, ako návrh legislatívneho konceptu sa objavili u významného predstaviteľa medzinárodného práva na počiatku novoveku **Huga Grotia**. (Coker, 2002)

Hľadanie odpovedí na tieto otázky je súčasťou viacerých vedných disciplín až do súčasnosti. A práve v tejto permanentnej snahe zodpovedať uvedené otázky sa podľa názoru mnohých teoretikov rozvíja aj pacifizmus, nielen ako súčasť možnosti mierového spolunažívania ľudí, ale najmä ako politický program. Je to pacifizmus, ktorý berie do úvahy zmluvnú povahu vojny a mieru, jeho základnou premisou je, že sa formuje ako ideologický pomocný nástroj pre rôzne mierové politiky, alebo ako ideologický pomocný nástroj nekonfliktného odporu voči násilným spoločenským štruktúram. Tento typ pacifizmu je v podstate politický program zameraný proti inštitucionálnemu priamemu násiliu, ktoré štát (alebo iný aktér) uplatňuje prostredníctvom vojny. 20. storočie, najmä jeho druhá polovica, povýšila pacifistické hnutia na významné nástroje odporu verejnosti proti vojne, a povýšila ich na operačné programy.

Najznámejším príkladom sú rôzne pacifistické hnutia protestujúce proti vojnám v Kórei a v Indočíne (50. - 60. roky 20. storočia) a proti vojne vo Vietname (60. - 70. roky 20. storočia), odohrávajúce sa ako masové hnutia v západnej Európe a v USA. Mali významný kultúrno-spoločenský akcent, sprostredkovane však pôsobili aj na politický vývoj krajín západnej Európy a USA. (Hovard, 2000) Zároveň sa stali mentálnym programom, najmä mládeže.

Širší význam slova mier je aj významnou hodnotovou kategóriou v mnohých ďalších starých kultúrach. Grécky výraz *eirené*, hebrejsky *shalom* a arabsky *salám* vyjadrujú skôr to, čo dnes nazývame spravodlivý mier, vrátane vylúčenia nielen vyššie uvedeného inštitucionálneho násilia, ale aj štrukturálneho násilia, ktoré aj dnes vzniká ako dôsledok krutého zaobchádzania v rámci hospodárskeho vykorisťovania, politického útlaku a represii rôzneho typu zameraných na degradáciu človeka ako autonómnej bytosti a na devastáciu jeho identity.⁹

Vývoj všetkých starovekých civilizácií sprevádzali prejavy štrukturálneho

⁸ paxológia – náuka o mieri (pozn. autorky)

⁹ Uvedené prejavy najmä štrukturálneho násilia sú považované za spúšťače extrémistických hnutí. (pozn. autorky)

násilia, najmä ak bolo postupne inštitucionalizované, čo sa vždy dialo násilným udržiavaním určitých spoločenských síl, teda politickej moci. Práve toto štrukturálne násilie prežíva aj do súčasnosti a je základnou príčinou zbrojenia, revitalizácie vojenských blokov a nárastu využívania kybernetických – informačných prostriedkov ako nástroja sekuritizácie. Výrazy eirené, shalom a salám sme uviedli ako civilizačné koncepty, na základe ktorých vznikla idea spravodlivého mieru. Spoločné črty týchto konceptov z rôznych kultúrnych prostredí sú nasledovné:

1. Vojna nesmie byť agresívna. (V súčasnosti je táto požiadavka vyjadrená v Charte OSN ako pravidlo medzinárodného práva.)
2. Vojna musí byť posledným prostriedkom riešenia situácie, keď iné prostriedky zlyhajú.
3. Vojna musí byť ukončená spravodlivým mierom, aby jej ukončenie nebolo príležitosťou pre ďalšie konflikty.

Tieto požiadavky sú len rôznymi variantmi ďalších, viac rozpracovaných a sofistikovanejších. Sú dôsledkom vývoja zabrániť vojne ako prostriedku na riešenie medzinárodných sporov, a zamedzeniu eskalácie štrukturálneho násilia. Napriek pozitívnym snahám, ktoré vždy existovali v týchto konceptoch, spravodlivá vojna je dnes v podstate len ideálom, ku ktorému môže ľudstvo smerovať, ale nie predvídateľným riešením blízkej budúcnosti.

Preto sa smerovanie k ideálu bezkonfliktnej spoločnosti stalo novou agendou pacifizmu. Má silný sociálny charakter, ktorý je zameraný na elimináciu vnútroštátneho násilia ako:

- pretváranie nespravodlivých štruktúr spoločnosti súvisiacich s globálnou militarizáciou,
- uplatňovanie ľudských práv ako základnej požiadavky humánnej bezpečnosti,
- riešenie ekologických problémov ako katalyzátorov mnohých vojen a konfliktov,
- riešenie ekumenickej integrácie všetkých ľudí dobrej vôle, bez rozdielu rasy a náboženstva,
- riešenie čoraz výraznejšej sociálnej nerovnosti ako dôsledku vojen a konfliktov.

Nová agenda pacifizmu má aj silné inštitucionálne zastúpenie v treťom sektore, v mimovládnych organizáciách. Popularita a účinnosť týchto organizácií je však v súčasnosti dichotómna – rozvoj informačných technológií a fenomén sociálnej siete umožňuje kontroverznú propagandu a agitovanie aj

skupinám a jednotlivcom, ktoré zneužívajú ideu pacifizmu na presadzovanie negatívnych postojov. Odpor voči násiliu, zbrojeniu, vojenským paktom a vojensko-obranným organizáciám už nebýva v súlade s pacifistickými ideami, naopak, prechádza do druhého extrému, do militantnej propagandy, do proklamovania extrémistických - neofašistických, antisemitských a rasistických postojov. Domnievame sa, že politické a sociálne vedy sú ešte len na počiatku skúmania uvedených javov.

Termín a význam slova mier má prinajmenšom ešte jednu dôležitú dimenziu. Sú to ďalekovýchodné, východoázijské a juhoázijské koncepty, z ktorých je v našom kontexte dôležitý hinduistický koncept *satja* a *ahinsá*. *Satja* znamená vnútorný mier, mier so sebou samým, mier v duši, vyrovnanosť a stálosť charakteru, ktorý sa zaobíde bez akéhokoľvek násilia voči čomukoľvek v spoločnosti. Ak človek, spoločenská skupina, národ nepocituje *satju*, nemôže byť zaručený ani vonkajší mier, teda mier v našom euroatlantickom ponímaní ako mier medzi národmi a štátmi. *Satja* je predpokladom kolektívnej identity, ktorá je zameraná na rovnosť ľudí. Po splnení tejto povinnosti (cítiť mier so sebou samým), má človek právo požadovať slobody, ktoré mu ako človeku prináležia. Inak toto právo stráca. Výraz *ahinsá* znamená neškodný, bezpečný pre iných ľudí, ale aj pre prírodný svet. *Ahinsá* vyjadruje povinnosť chrániť prírodu, rastliny a zvieratá, chrániť svet, v ktorom žijeme. Potom získam právo využívať priestory a produkty, ktoré mi príroda ponúka. (Sapolski, 2006)

Tento koncept mieru je pozoruhodný tým, že obsahuje ekologický rozmer, ktorý západným konceptom chýba. Ďalej je pozoruhodný dekonštrukciou pojmov právo a povinnosť, ako ho chápe naše euroatlantické myslenie. Mení sa poradie – ak si splním svoje povinnosti voči sebe, iným ľuďom, prírode a svetu, získavam práva, ktoré mi patria, inak na ne nemám nárok. Koncept nie je ojedinelý v uvedenom geografickom priestore. *Ahinsá* je základnou líniou **Gándhiho** nenásilného boja, proti štrukturálnemu násiliu. *Contradictio in adjecto* – *nenásilný boj* – *Satjágraha Gándhiho* je alternatíva pacifizmu, ktorý prekračuje pomerne úzky priestor ako ho vníma najmä Európa a USA. Chaotické reminiscencie mladej generácie na západe smerom ku prijímaniu hinduizmu, budhizmu, taoizmu a konfucianizmu sa stali záležitosťou módnej a spoločenskej prestíže. Analýza tejto indoktrinácie najmä mladých ľudí však poukazuje na oveľa hlbšie a vážnejšie príčiny. Za jednu z nich považujeme aj absenciu prijímania hodnotového systému pacifizmu, ako protikladu bezduchosti konzumnej spoločnosti so stále hroziacimi sociálnymi konfliktami rôznych typov.

Záver

Pacifizmus je hnutie, ideológia alebo program (závisí od uhla pohľadu), ktoré sú súčasťou vývojových zmien v spoločnosti. Intenzita výskytu bola kolísavá, s určitým zjednodušením možno konštatovať, že význam pacifizmu narastal s intenzitou a zvyšujúcou sa krutosťou moderných vojen. Na prelome 19. a 20. storočia, v súvislosti s odkazom **A. Nobela** je to agenda vysokej spoločenskej dôležitosti, stále aktuálna, pretože sa rozširuje jej rozsah a hĺbka.

Ak máme zodpovedať výskumnú otázku a hypotézu z úvodu, je nutné zdôrazniť, že je to významný koncept najmä preto, lebo v európskom myslení neboli dostatočne rozpracované príčiny a dôsledky štrukturálneho násillia, vnútorného mieru, zodpovednosti človeka (i organizácií) ochraňovať, ani tvorivá úloha nenásillia v ľudských dejinách. Koncept pacifizmu je otvorený, v tomto je veľmi podobný konceptu slobody a spravodlivosti. Žiadny štát, národ ani kultúra nemôžu vyhlásiť svoj koncept uvedených kategórií za najlepší, všetky reflektované, ako aj mnohé ďalšie príbuzné humánne kategórie sú výsledkom myslenia a konania celej ľudskej spoločnosti. Je to dedičstvo minulosti i projekt do budúcnosti, využiteľný aj ako nástroj voči štrukturálnemu násilliu v súčasnosti najviac reprezentovanému extrémizmom.

Literatúra:

- BAXTER, R. R. 1988. *The Duties of Combatants and the Conduct of Hostilities (Law of the Hague)*. In Henry Dunant Institute and UNESCO (ed.) *International Dimensions of Humanitarian Law*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1988. ISBN 978-92-3-202371-1, s. 105 - 120.
- BLAHA, Ľ. 2011. Marx stále živý! In DINUŠ, P. (ed.) *Spor o Marxa*. Bratislava: SAV, 2011. s. 105 - 140. ISBN 978-80-224-1229-2.
- BROCK, P. 1972. *A History of Pacifism*. New Jersey. 1972.
- COKER, CH. 2002. *Waging War with out Warriors?* Lynne Rienner Publishers, 2002. s. 223. ISBN 1-58826-130-1.
- DANICS, Š. 2015. Populizmus - extrémizmus a antiestablistmetová opozice. In *Bezpečnostné fórum*. Banská Bystrica: Bellianum, 2015. ISBN 978-80-557-0849-2. s. 554 - 566.
- FRIEDMAN, G. 2009. *Nasledujúcich 100 rokov. Prognóza na 21. storočie*. Bratislava: IKAR, 2009. 295 s. ISBN 978-80-551-2041-6.

- HOWARD, M. 2000. *The Invention of Peace: Reflections on War and International Order*. London: Profile Books, 2000. 128 s. ISBN 978-030-008-866-3.
- Charta OSN. In Veselý, Z. 2004. *Přehled dějin mezinárodních a veřejných vztahů III*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2004. s. 340. ISBN 80-86747-19-0.
- JAROSZEWSKI, T. M. 1971. V začarovanom kruhu cogito. In *Filozofia*. Roč. XXVI, 1971, č. 1, Bratislava: SAV. s. 57 - 64.
- KANT, J. 1980. *K večnému mieru*. Bratislava: Pravda, 1980. s. 121.
- KOPER, J. 2003. *Mechanizmy vzniku moderného politického systému*. Zvolen: Bratia Sabovci, 2003. s. 150. ISBN 80-89029-67-1.
- KOVÁČIK, B. 2009. Sloboda, demokracia a participácia v kontexte moderných teoretických prístupov novej ľavice a novej pravice. In *Politické vedy*. Roč. XII, 2009, č. 3. ISSN 1335-2741. s. 145 - 15.
- LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: VEDA, 2012. s. 263. ISBN 978-80-224-1284-1.
- LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha: Academia, 2003. s. 234. ISBN 80-200-1098-X.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika, 2010. s.167. ISBN 978-80-8040-401-7.
- Odpovedá linka Československej armády*. 1992. Praha: Správa sociálneho riadení FMO, 1992. s. 227. ISBN 80-85469-07-3.
- PLEŠU, A. 2001. *Minima moralia*. Bratislava: Kalligram, 2001. s. 111. ISBN 80-7149-435-6.
- ROGERS, P. 2008. Terrorism. In *Security Studies. An Introduction*. London and N.Y.: Routledge, 2008. ISBN 978-0415425629, s. 221 - 234.
- RORTY, R. 2007. Demokracia a filozofia. In *Kritika a kontext*. Roč.10, 2007, č. 2. ISSN 1335-185-0.
- SAPOLSKI, R. M. 2006. A Natural History of Peace. In *Foreign Affairs*. Roč. 85, 2006, č. 1. ISSN 00157120, s. 104 - 120.
- SEKERÁK, M. 2017. Koncepty občianskej participácie a participatívnej demokracie nazerané teoretickou optikou. In *Sociológia- Slovak Sociological Review*. Roč. 49, 2017, č. 2. ISSN 1336-8613.
- STRÁŽNICKÁ, A. 2017. Extremism in Slovakia - throughout analysis. In *European Journal of Transformation Studies*. Roč. 5, 2017, č. 2. ISSN 2298-0997.

- SUTOR, B. 1999. *Politická etika*. Trnava: Dobrá kniha, 1999. s. 380. ISBN 80-7141-222-8.
- ŠIMOŇÁK, V. 2008. Zamrznuté konflikty v okolí Čierneho mora: Dva prístupy k ich riešeniu. In LUPTÁK, Ľ. - ONDREJCSÁK, R. - VALÁŠEK, T. (eds.). *Panoráma 2007-2008 - mapping security discourse*. Bratislava: Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy (CENAA), 2008. s. 623. ISBN 978-80-970041-0-1.
- Ústava USA, 17. 9. 1778. Dokument na CD. In Krejčí, O. 2009. *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing, 2009. s. 429. ISBN 978-80-86946-68-9.